

לאורם נלך

"לספד לשרה ולבנתה" (כג, ב)

פעם בא רבי ישראל סלנטר (אבי תנועת המוסר) לבית הכנסת וביקש לעבור לפני התיבה, כיוון שהיה זה יום הזיכרון לפטירת אביו. היה בין המתפללים אדם אחד, שיום זה היה יום הזיכרון לפטירת בתו ואף הוא רצה לעבור לפני התיבה, מדין יום הזיכרון.

כיוון שראה רבי ישראל שאותו אדם מוצטער על שלא יוכל לעבור לפני התיבה, ויתר על זכותו ומסרה לאותו אדם.

המתפללים תמחו על רבי ישראל, כיצד זה ויתר? הלא התפילה לפני התיבה ואמירת קדיש ביום הזיכרון לאביו ז"ל, יש בה משום מצוות כיבוד אב ומשום עליו נשמה לנפטר?!

אף אני אומר כך, השיב רבי ישראל, גדולה זכות זו שנתגלגלה עיני אבא זכרונו לברכה, לגמול חסד עם אדם מישראל שמצטער כל כך, יותר ממאה "קדישים"...

עפ"י "סיפורי צדיקים"

"ויאמר, עבד אברהם אנכי" (כד, לד)

מעשה ב"חפץ חיים" שהגיע לעיירה אחת, בה הכירוהו רק על פי השמועה, אך איש לא הכירו אישית ולא ידע איך הוא נראה. במשך כל היום, לא התודע ה"חפץ חיים" לאיש ולא גילה לאף אחד מי הוא. רק לעת ערב, כשבא לאכסניה וביקש לאכול, ניגש אל בעל האכסניה וגילה לו כי הוא המחבר של הספר "חפץ חיים".

משנודע לאנשי העיירה על האורח החשוב הנמצא במחיצתם, באו להקבל את פניו. אחדים מאנשי העיירה הביעו את תמיחתם, על שום מה שמר במשך כל היום על אלמוניותו ולבסוף לא התודע אלא לבעל האכסניה בלבד:

השיב להם ה"חפץ חיים": כשבא אליעזר בשליחותו אל בתואל, לא גילה לו כל הזמן מי הוא, רק משהתיישב אל השולחן והגישו לפניו את האוכל, התודע אליהם והודיעם "עבד אברהם אנכי". לקו ידוע, רצה לעורר בכך את תשומת לבם של בעלי הבית, ש"עבד אברהם אנכי" ועבד אברהם נהר מאד ומקפיד מאד בכשרות האוכל.

עפ"י "מעשי גדולים"

צפנת פענח

$$100 = 20 = 7$$

פתרונות יש לשלוח ל: נפתלי יערי רח' גלזר 15, רחובות 76283 לא לשכוח לציין גיל או כיתה דוא"ל: nafya@neto.net.il

פתרון החידה לפרשת לך-לך

טו, יג - "כי גר יהיה זרעך" - משנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים, ארבע מאות שנה. כיצד? יצחק בן ששים שנה כשנולד יעקב. ועקב כשירד למצרים, אמר (להלן מו, טו): "ימי שני מגיני שלשים וקצת שנה, הרי מאה ותשעים, ובמצרים היו מאתים ועשר כמנן רד"י, הרי ארבע מאות שנה.

לקוראינו: מאמרים המופיעים ללא ציון שם הכותב, נכתבו על ידי חברי המערכת

בסיוע כולל "יד ברודמן" רחובות

חברי המערכת: הרב אברהם פוס, משה רוט, נפתלי יערי, יהודה מליק העריכה בסיוע אברכי כולל "יד ברודמן" ללימודי הוראה ודיינות, בית שפירא, רחובות כתובת: 08-9412048. טל

הדפסה: דפוס ש.הר. רחובות טל. 08-9475106

בס"ד

שיח

כניסת שבת 4.18

יציאת שבת 5.18

יוצא לאור לעילוי נשמת הקדושים מיכאל יצחק מליק ואברהם פלדמן הי"ד

פרשת חיי שרה, מרחשון תשע"ב שנה שלוש ושלוש, גליון מס' 5

גליון זה יוצא לאור בחסות עיריית רחובות, האגף למוסדות העירייה, המחלקה לתרבות תורנית

אפרטון

"גר ותושב אנכי עמכם" (כד, ד)

לאחר מות שרה, מבקש אברהם לרכוש אחוזה קבר עבורה. אברהם ידע, עד כמה חמרים חוקי ה' בנוגע למכירת קרקע לזרים משוללי אזיונות. גם חוקי מכירת הקרקעות בספר ויקרא קובעים, שהקרקע חוזרת לבעליה המקוריים, לאחר שנת היובל: "והארץ לא תמכר לצמית כי לי הארץ, כי גרים ותושבים אתם עמדי" (ויקרא כה, כג).

אף סיפור נבות הירזעלי מצביע על עוצמת אחיזתם של בעלי קרקע בתולדם: "הלילה לי מה, מתתי את נחלת אבותי קך" (מלכים-א כא, ג) - דברי נבות לאחאב מלך ישראל שחשק בנחלתו, ונבות סרב למלך בשם חוקי הנוהל. גם חוקי גאולת הקרקע מעידים על כך, שאסור היה להעביר אדמות לזרים, ובמקרה מכירה - הייתה זכות הרכישה שמורה לבני המשפחה (ראה: רות ד, א).

מכאן, שמעמדו של אברהם כגר ותושב, מנע ממנו לכאורה את הזכות החוקית לרכוש קרקע, ועל אברהם היה להיענות להצעה, לקבל את המערה כמתנה מידי עפרון.

אברהם מנהל משא ומתן עם עפרון, כשבמהלכו עפרון מבטיח לתת לו במתנה את מערת המכפלה. אברהם, מסרב בכל תוקף לקבל את המערה בחינם: "אתה אומר לי לשמע לך ולקח בְּחַסֶּם, אני אי אֶפְשִׁי בְּכִי" (ורש"י כג, יג).

בשל רצונו של אברהם לשלם תמורת המערה מחיר מלא, נקב עפרון בסכום שלהעריכתו שווה הנכס - "ארבע מאות שקל כסף" (כג, טו). אברהם נתן בידו את הכסף, ללא כל ויכוח.

לדעת **האונקלוס** (שם), דרישתו של עפרון מאברהם הייתה הוגנת ולא מופרזת: "אֶרְצָא לְהוֹן אִישׁ רַע עֵץ, וְלֹא יָדַע כִּי חָסֵר יְבִאֲנִי" זה היה שווי האמיתי של הנכס.

כשפלניט מסקנת האונקלוס והצגת מעשה המכירה כפשוטו, לא מובן מדוע חז"ל ראו את מעשיו של עפרון כְּאֹר שְׁלִילִי. **במכילתא דרבי ישמעאל** לפרשת יתרו נכתב: "... יש לך ללמד מעפרון, שמתחלה היו קוראין אותו עפרון, ובשקל הכסף מיד אברהם - פָּתְחוּ אוֹת אֲרוֹת מִשְׁמוֹ, שְׁנֵאמַר (שם, פסוק טו): וַיִּשְׁמַע אֲבִרָה אֶל עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אֲבִרָה לְעֶפְרוֹן אֶת הַכֶּסֶף" - עֶפְרוֹן כְּתִיב (חסר וא"ו)!. וכן במדרש (בראשית רבה נח, ז): "יִבְחַל לְהוֹן אִישׁ רַע עֵץ, וְלֹא יָדַע כִּי חָסֵר יְבִאֲנִי" (משלי כה, כב).

מה רע עשה עפרון, כאשר לקח את הכסף מידי אברהם, הרי אברהם התעקש שיקח אותו ועפרון מבחינתו היה מוכן לתת לו את הכל בחינם: מדוע פָּתְחָה התורה אות אבות משמו?! אברהם היה אמור להיות אסיר תודה לעפרון, שהסכים למכור לגר תושב, לאברהם חָסֵר הזכויות, נחלה.

התלמוד (בבא מציעא פו, ע"א) חושף בפנינו את הפן הסמוי שבמעשיו של עפרון: "יאל הבקר רך אברהם (יה, ז)!: - אמר רבי אלעזר: מכאן, שצדיקים אמורים מעט ועושים הרבה, רשעים אמורים הרבה ואפילו מעט אינם עושים. קנָן? מעפרון. מעיקרא פְּתִיב (כג, טו): 'ארץ ארבע מאות שקל כסף, ולבסוף פְּתִיב: וַיִּשְׁקַל אֲבִרָה לְעֶפְרוֹן אֶת הַכֶּסֶף אִשֵּׁר דָּבָר בְּאֲזִי בְנֵי-חַת, אֲרַבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֶבֶר לְסִהְרֵי - דְלֹא שְׁקָל מִיָּהּ אֲלֵא קִנְיָן" (שלא הסכים עפרון לקחת ממנו, אלא מטבעות השוות כל אחת מאה מנה).

עפרון, שלמראית עין רצה לתת לאברהם הכל בחינם, היה עליו להפחית ממחיר הַחֶלְקָה ולהרויח עליה פחות. משום שלקח מאברהם כסף מזומן - עובר לשוחד, כסף זמין שווה יותר, לכן אֶל לֹו לִשְׁבַח אֶת עֶפְרוֹן וַיִּשׁ לְהַתְיַיְחֵס אֵלָיו כֹּאֵל הַמֶּן וְרֵשֶׁע, כְּדַבְרֵי הַגִּמְרָא.

יעקב לייטנר

גליון זה מוקדש לע"נ ר' יהודה אריה ב"ר יעקב לייטנר ז"ל, נלב"ע כ"א במרחשון תשס"ז תנצב"ה

למה לא מבנות כנען?

אברהם שולח את עבדו (שעל פי המדרש, היה זה אליעזר. שימו לב, ששם זה אינו מופיע בפרק...), לחפש אשה מצרים נקרים. הוא משיבעו: "אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני, אשר אנכי יושב בקרביהם (כד, א). למה לא? אין הסבר. אגב, אם העבד לא ימצא אשה שם, אז שהאשה לא תרצה לבוא לכנען, הוא מוכן להתפשר על אשה כנענית, כי גרוע מזה: "ירק את בני לא תשב שמהי" (שם, פסוק ח). כנראה, יצחק יוכל להשפיע לטובה על אשה כנענית, אך אם הוא עצמו לא יהיה בארץ המובטחת, מי יודע מה יקרה לו...

גם יצחק, בפרשה הבאה, שולח את יעקב למשפחת רבקה, כי "לא תקח אשה מבנות כנעני" (כז, א). ומדוע לא? כי אנו יודעים מה חש יצחק ורבקה על מות עשו: "יתקייץ נקמת רוח ליצחק ולרבקה" (כז, לה). ובהמשך, אומרת רבקה ליצחק: "קצתיה בחיני ממני בנות חת (ארוד מעמי הכנעני), אם יקח יעקב אשה מבנות חת... למה לי חיים!?" (כז, מז). אבל, גם כאן אין הסבר מדוע זה היה יחסם לבנות הארץ. יש אומרים, שמספחת אברהם שבאה מארץ כנען, איור המעצמות המזרחיות, החשיבו עצמם למיוחסים יותר מעמי כנען. ומדוע? כי הם באו מאימריקה" של ימי קדם, לכן עמי כנען נחשבו לנחותים מעמיתם. אולי זה נכון, אך נראה לי, שהסיבה יותר עמוקה וכדי להביע, נענין תחילה בספר ויקרא (פרק יח): "יאל תטמאו בכל אלה (בכל אסורי העריות הידועים במאסותם, עיין שם), כי בכל אלה נטמאו

הגוים אשר אני משלח מפניכם... כי את כל התעבת האל עשו אנשי הארץ אשר לפניכם, ותטקמו הארץ..." (פסוקים כד-ל, עיין שם). ואכן ידוע, שהכנענים היו "שטופים" בעבודה זרה, שכללה שימוש פולחני בוטת. במקרא זה ידוע כעבודת המולך, בה נהגו "להקריב" ילדים וילדות לעבודת המלך. לא שרפו אותם ממש, אלא העבירו אותם בין (או ליד) מדורות, כדי להכשירם לעבודת המלך. היו אלה "קשישים" ו"קשדות", ששימשו - בין היתר - לזנות פלחנית.

היו אלו תועבות, שלא הוזכרו לכך בשאר ארצות האלילים, ויש להניח שאברהם ומשפחתו הכירו חוקות גויים אלו, סלדו מהם, ולא יכלו להרשות לעצמם להשתדך עם משפחות כאלו. נראה, שגם המדרש המספר על תקוות העבד אליעזר לתת את בתו ליצחק, נותן כיוון לדברים אלו, באומרו שאין "ברוך" יכול להידיבק ב"אזורי" (כנען, שתקלל על ידי נח, ראה: פרק ט, כה). ואכן, על תועבות הכנענים המפורסות בספר ויקרא (פרק יח), נאמר בספר דברים: "אזור עם כל הממו... עם ארצו..." ושאר עריות (כז, כ-כג). על פער כזה לא ניתן לגשר.

מנחם אדלשטיין

פינת ההלכה

מלאכת טוחן (א)

עתה נעבור לעסוק בהלכות לייט מלאכת שבת. כתוב בתורה (שמות לה, א-ב): "ויקח משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אֲלֵהֶם, אלה הדברים אשר צִוָּה ה' לעשות אִתְּכֶם. ששת ימים תעשה מלאכה ובוים השביעי יהיה לכם קֹדֶשׁ - שבת שבתו לה', כל העֹשֶׂה בו מלאכה יוֹמָתוּ". המכילתא (שם, ע"פ ביאר המלבי"ם) לומדת, שכונת הפסוקים היא, שאמר להם משה: אלה הדברים שצוה ה' לעשות במשכן בששת ימים - לא תעשו בשבת, שהם קרויים מלאכה ותעשה אותם בשבת - יומת. כלומר, אותן המלאכות שעשו ישראל בעת הקמת המשכן, הם לייט מלאכות האסורות בשבת. לכן, בכמה מקומות בשי"ם, מבררת הגמרא מהי המלאכה שמעשה בעת הקמת המשכן, כדי ללמד לבני אותה המלאכה האסורה בשבת.

אך, לא כל המלאכות שנעשו במשכן - אסורות, אלא "ידקדקו חיילי אור המעלות החשובות הם שהוצרכו למשכן" (יאולי טל, בהקדמתו).

הרב אריה ויזל

"ביני ובין בני ישראל" (ו) סוד הברכות

הרשב"א (שו"ת הרשב"א, חלק ה, סימן טא) מביא שאלה: **מזה עניין הברכות**, שהרי בברכה יש תוספת טובה, ומה יוסיף עבד לאדונו? וזאת כמאמר השיר: "מה אשיב לך והכל שלך"!!

ועל כך עונה הרשב"א: "... וככה ענין הברכות שאנו מודים לפני: על מוותיו ועל טובות המגיעות לנו מאתו יתברך, ומתפללים שיתמיד טובו לברכותינו, כדי שידעו הכל שהוא ברוך" - שהוא מקור הברכה. "והוא כאומרו (ירמיה ב, יג): 'אותי עוב, מקור מים חיים, את ה', שמקור מים חיים - מימינו ממנו, הם לא יפסקו מימינו, בלתי שיצטרך האדם לאסוף עליהם, כאשר יאספו בבורות'. הברכה היא קבלת על מלכות שמים ופרסום העובד, שהקביה הוא הוא המקור לכל הטוב שיש לנו.

זו גם הסיבה למילות הקדיש: "יתגדל... ויתרומם ויתנשא", שמשמעותן: יתרומם ה' ויתנשא לעיני כל, במעשיו ובנפלאותיו בברכותיו, עד שיכירו הכל שהוא המרומם והמתנשא לכל

ראש. כי ריבון של עולם רוצה, שיתפללו לפניו חסידיו, להרבות טובותיו על בריותיו, ושלא ירעמו חטאתם לחסר טובותיו מהם. כי אם חייו לא יברכו על השפע שהטיב להם, לא תהיה לריבון של עולם סיבה להמשיך ולהטיב חייו.

ועל כך מוסיף בעל "ערוך השולחן" (אורח חיים א, א): מה שאנו אומרים בכל הברכות "ברוך אתה", לא שהוא יתברך צריך לברכותינו, חייו, אלא הוא כמו **אור החודש שישפיע ברכות לנו**, כדברי הפסוק בתהלים: "יתנו עו לאלקים" (סת, לה). כלומר, לפי שבמעשיו תלויים כל העניינים, לכן עלינו להוסיף כח בפמליא של מעלה **ואז תרד הברכה לנו**.

דברי סיכום
בסדרת מאמרים זו, עסקנו בקשר בין ריבון של עולם לעם ישראל, מתוך רצון לאסוף את הנתובות והמדרגות הרוחניות, אליהן זכינו להגיע בעבודת ה' וקרבתו במהלך חגי ראשית השנה ולחבר אותן אל ימי החול - ימי המעשה של שנת תשע"ב, הבאים עלינו לטובה. מאמר זה חותם את הסדרה. הלז של הסדרה, היה הקשר בין הקביה לעם ישראל ומתוכו עסקנו בסוד הברית, בעניין הבחירה החופשית והמלכות של הקביה בסוד הברכות, שגם הוא המלכת הקביה ובקרבת ה'.

"ואני קרבת אלקים לי טוב" (תהלים עג, כח).

משה רוט

חזק לנצר

"ולא יעצבו אביו מימיו" (מלכים א, א, ו)

שאלת הצבת גבולות לילדים בגיל החינוך, הן בבית הן בבית הספר, הפכה בשנים האחרונות להיות שאלה קריטאלית, המנסרת בעולם החינוך. מחד, אנשי החינוך המסורתי (ולאו-דווקא שומרי תורה ומצוות) טוענים, שהצבת גבולות ברורים בכל תהליכי החינוך, היא מרכיב חשוב בעיצוב דמותו של המתחנך, לקראת היותו בוגר המעורב בחברה, באשר החברה מציינה לאדם גבולות בכל צעד ושעל. מאידך, הסיסי החינוך "המודרני" - הפתוח, גורסים, כי הליך מתחנך בעצמו ומוזה את הגבולות המדרשים על פי צרכיו ועל פי דרישות החברה בה הוא ח.

שאלה זו נדונה באריכות במקורות שונים מדברי חז"ל. בהפסרת השבע, קוראים אנו על אֲדֹנָיָהּ הן תנית, המתנשא למלך והסיבה הנקובה בפסוק היא: "ולא יעצבו אביו מימיו לאבד", מדוע ככה עשיתי? מדרש רבה (שמות א, א) אומר: "וכיוצא בו, עשה דוד באדוניהה שלא ירדהו בטרון ולא עב, וגלפיכ יצא לתרבות רעה".

בספר משלי, מוצאים אנו לכאורה שני פסוקים סותרים: האחד (יג, כד): "חושך שבתו - שונא בנו, וְאֶהְיֶה - שְׂרָר מִסֵּר", כלומר, חובה להטיל מגבלות יסגיינים ואף לכפות אותם בשבת. כפי שמפרש הרלב"ג במקום: "מי שהוא מונע שבתו מברכות בנו לטור - הוא שונא, כי מפני זה יהיה באין מסר. ומי שהוא אוהבו - שְׂרָר מִסֵּר בקטנותו לחנוכו במסור על פי דרכיו. מאידך (כב, ו):

"חֲזַק לְנֶצֶר על פי דרכו, גם כי יזקין - לא יסור ממנו", לכאורה, הן לנער להלך לפי דרכו. הכריחה העצמית של ערכים וכללי התנהגות, יצרו עמוק בנפשו ולכן דבק בהם.

מדברי חז"ל במקומות שונים עולה, שהכוונה בחזק לנער על פי דרכו, אינה חופש ממסור ומהקניית ערכים. הכוונה היא, לבלשלת הנפשית ולמכונת לקלוט ערכים וכללי התנהגות, על פי התפתחותו של הילד.

הדברים מודגשים מדברי "שולחן ערוך" (יו"ד רמז, א): "יולא יהא התלמיד בוש מחבירו שלמד בפנים ראשונה או שניה והוא לא למד אפילו אור כמה פעמים... ועל כן אמרו (אבות ב, ה): לא הביישן למד... בְּקֶה דברים אמורים: שלא הביט התלמידים הדבר מפני עמוקו, או מפני דעתו שהיא קצרה. אבל אם ניכר לרב שהם מתרשלים מדברי תורה ומתורפים עליהם ולפיכך לא הביט, חייב לבער עליהם... ועל זה אמרו (כתובות קג, ב): צִרְקוּ מֵרָה בתלמידים".

העולה מהדברים הוא, שהצבת גבולות ברורים וקביעת כללי התנהגות וערכי מסר בתהליך החינוך, חשיבות רבה להם ואין להלך אחרי מקורות שלא שְׂרָרֵם אבותינו.

נפתלי יערי